

Kispál Dániel

Identitás és metaforikusság *A pillanatban*

Egy trójai-történeti identitás kirajzolódása

Szabó Magda regényművészetének egyik legérdekesebb pontja mindig az, ahogyan a prózai szövegekben egy-egy szubjektum formálódik, illetve ahogyan a szereplők identitása konstruálódik. *A pillanat* című regényben sincs ez másképp, így amikor olvassuk a szöveget, felmerül bennünk a kérdés, hogy miként, milyen irányban és milyen mértékben változik és alakul az egyes karakterek identitása, illetve mennyire tekinthetünk erre klasszikus alakulásként. Ezen felül pedig megragadják figyelmünket olyan motívumok, amelyek az úgynevezett metaforikus epikai struktúra¹ perspektívájából interpretálva válnak a regény lényegi jelentésrétegeinek építőelemeivé.

A pillanat egy *Aeneis*-parafrázis, amely erőteljesen kiforgatja az eredeti szöveget, teljesen más irányból nyúl hozzá a mitológiához, mondhatni játszik, eljátszadozik a klasszikus hagyománnyal. Az eredeti eposztól egy egészen elkülönülő narratívával van dolgunk, valamint az eposziséget alkotó jegyek sem mindig – sőt, szinte soha – a hagyományos formákban jelennek meg a szövegben. Ezen elkülönülő narratíva lesz az, amely a jól ismert eseményeket eddig ismeretlen oldalról világítja meg, hiszen itt nem Aeneas, hanem annak felesége, Creusa kerül a mű középpontjába, miután a Trója számára végzetes éjszakán Creusa helyett Aeneas tűnik el, hal meg, válik gyilkosság áldozatává, s innentől fogva a nő feladata lesz, hogy a fríg nép kiválasztott menekülői élén állva létrehozza az új Tróját, a majdani római világbirodalmat.

A regény érdekes s jelentős kérdéseket felvető részei azok, amelyek során a trójai nép, illetve a latinok kollektív identitásának formálódásáról olvashatunk. Hiszen adott egy birodalom, amely kiépített intézmény- és szokásrendszerrel rendelkezik, nagy múltú és dicső. Azonban azt a kitüntetett állapotot, amelyben a pusztulás előtt elhelyezkedik, folyamatos külső és belső harcok árán érte el, tehát azt mondhatjuk, hogy ennek az identitásnak az egyik leglényegesebb összetevője maga a küzdés, valamint a folyamatosan fenntartott figyelem, amely ennek az állapotnak a biztosítását célozza meg. Ez a figyelem az élet minden pontján kiemelkedő fontossággal bír, s egészen intim területekre is beszövedik. Ebben a modellben a hatalmat úgy kell elképzelnünk, mintha bizonyos erők so-

¹ Kulcsár Szabó Ernő: *Műalkotás-szöveg-hatás*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1987. 172.

kaságai állandó küzdelemben állnának egymással, „[...] a történelem mozgását pedig a diszkontinuitás és szakadás, nem pedig a lineáris egymásra következő fogalmai mentén kell elgondolnunk.”²

A népet alkotó szubjektumoknak, azaz a kollektívának, valamint főként a királyi-isteni ágnek – vagyis a társadalom vezető rétegének – egy történetileg és mitológiailag meghatározott identitása, önazonossága van, amely szilárd, szinte megbonthatatlan. Amikor latin földeken a fríg menekültek által megkezdődik a tudatos mitológiateremtés, illetőleg a tudatos történelemalakítás, azt tapasztalhatjuk, hogy a történelmi tények gyakran ellentmondanak a szubjektív emlékezetnek. Itt a tényeken alapuló megközelítés helyett inkább az emlékezés aktusának van óriási hatása, az emlékezés tulajdonképpen a mitológia teremtésének egyik sarokkövévé válik. Egy olyan fontos alap ez, amely állandó jelenléte ellenére mégsem válik túltengővé.³ Számos ponton találkozhatunk a szövegben olyan momentumokkal, amikor Creusa az emlékezés által próbálja formálni a latin identitást trójaivá, vagyis a latin emberek szubjektumába csepegtetni azokat az irányelveket és szabályokat, amelyek hajdanán a fríg világ alapvető struktúráit meghatározták. Ezen túlmenően azonban azt is láthatjuk, hogy Creusa nem pusztán az őt körülvevők gondolkodásába szeretné elplántálni azokat az elemeket, amelyek a majdani világbirodalom dicsőségét alapozzák meg, hanem az emlékezés révén saját identitását is formálja. Az emlékek egyfajta újraolvasását is jelentik a megélt történelemnek, és olyan, eddig rejtett motívumok másfajta értelmezését teszik lehetővé, amelyeket az időbeli távolság és a Creusa-Aeneas-profil által nyújtott lehetőségek egy egészen más megvilágításba képesek helyezni. Mindezt az a tapasztalattér teszi lehetővé, amelyen Ricœur a múltnak azt az egész örökségét érti, amelyek „leüledett nyomai bizonyos mértékben előkészítik a talajt [...] a jövőt anticipáló aktusaink számára.”⁴ Creusa emlékezés általi építkezése, s az emlékek célnak megfelelő átartikulálása iskolapéldája annak a folyamatnak, amelyen a jelen „a tapasztalattér és az elváráshorizont dialektikájában mindig már magában hordja a születő múltat mint közvetlen jövőt.”⁵

Creusa azzal a múltfogalommal dolgozik, amelyet Husserl a legújabb múltként definiál, amely még nagymértékben tartozik a jelenhez, s elkülönül

² Mark Currie: *Elbeszélés, politika, történelem*. Ford. Kiss Gábor Zoltán. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 3 (A kultúra narratívái)*. Budapest, Kijárat Kiadó, 1999. 19–38. 19.

³ Paul Ricœur: *Emlékezet – felejtés – történelem*. Ford. Rózsahegyi Edit. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 3 (A kultúra narratívái)*. Budapest, Kijárat Kiadó, 1999. 51–68. 51.

⁴ Paul Ricœur: *Emlékezet – felejtés – történelem*. 52.

⁵ Paul Ricœur: *Emlékezet – felejtés – történelem*. 52.

attól a múlttól, amely már csupán csak reprezentációkból származik.⁶ Creusa ezt a múltat használja az emlékezés folyamán, annak élő részese. Kiemelkedő fontossága van Creusa történetemlékezése szempontjából az élő szónak, hiszen az írott tényeknek objektivizáló hatása van, még inkább elmélyíti a szakadékot, fokozza az időbeli távolságot, ezzel szemben az emlékezési aktusban konstruálódó történelem éppen ennek az ellenpólusaként értelmezhető, hiszen az elbeszélés, mesélés révén ezeket a távlatokat részlegesen felülírja. Van még ezen felül egy nagy előnye, mégpedig az, hogy a hallgatóságnak lehetőséget teremt a fikcióra, ezáltal pedig lehetővé teszi a közvetlenebb átélést. Az írott történelemmel szemben tehát az elbeszélésnek van elsődlegessége, hiszen sokkalta inkább biztosítja múlt és jelen között a kontinuitást, valamint „a mindenkori tudathoz való hozzátartozás érzését”,⁷ illetőleg lehetőséget teremt valamiféle dialektikus kapcsolatra a tapasztalattérrel.

Trójiában szigorú, lépcsőzetes, létraszerű, tehát erőteljesen hierarchikus társadalom működik. Az istenek kegyeltjei, azaz a királyi sarjak magukat kiválasztottként definiálják, s a nép azon elemeit, akik sosem emelkedhetnek fel arra a színpadra, amelyen ők játsszák az előre megírt darabot, létrátlanoknak nevezik. A szöveg fontos karakterei – tehát a vezető réteg – a néptől elszigetelve élnek, sajátos nevelődési metódusokon kell átesniük ahhoz, hogy a királyi udvar teljes jogú tagjaivá váljanak. Ilyen például a szigorú etikett betartása, sokszor még teljesen lehetetlen helyzetekben sem szabad eltérni ezektől a normáktól. Ennek a betartása nagy önfegyelemre vall, a királyi udvarban az embereknek tehát sokszor kell elnyomniuk, száműzniük vágyaikat a szubjektum mélyére, s ez a száműzetés sokaknál talán erőteljes személyiségbeli devianciához, defektusokhoz vezethet. Ennek ellensúlyozása azonban egy sajátos szexuális fejlődés, amelyhez hasonlót a 20. századi írónál, Huxleynál olvashattunk,⁸ aki Sigmund Freud azon tételeit használta fel szövegében, amelyek a szexuális ösztönök gyermekkori elnyomásából indulnak ki, majd bizonyos esetekben felnőttkori pszichés összeomlással végződnek.⁹ Huxley *Szép új világ*ához hasonlóan a trójai gyermekek sincsenek alávetve azoknak a társadalmi normáknak, amelyek korlátozzák a gyermeki szexuális vágyak megélését.

⁶ Paul Ricœur: *Emlékezet – felejtés – történelem*. 54.

⁷ Paul Ricœur: *Emlékezet – felejtés – történelem*. 61.

⁸ Huxley *Szép új világ* című munkájában a Szabó Magda-szöveghez hasonlóan a gyermekekben nem próbálják meg elnyomni a szexuális vágyat, nem teszik ezt tabuvá, a természeti ösztönszerűségeket nem korlátozzák társadalmi konvenciók olyan mértékben, mint ahogy azt mi általában megszokhattuk.

⁹ Sigmund Freud: *Bevezetés a pszichoanalízisbe*. Ford. Hermann Imre. Budapest, Gondolat Kiadó, 1986. 269.

Van még egy stációja ennek a sajátos nevelődési rendszernek, amely szorosan összefügg a szexualitással, illetve azzal a trójai istenképpel, amely sajátos módon tapad a mitológiai szellemiséghez a frígeknél, ez pedig nem más, mint a szüzesség fogalmának kezelése, illetőleg a szüzesség elvesztésének metodikája. Trójában a szüzességnek nem tulajdonítottak olyan nagy jelentőséget, mint amit mi általában megszoktunk, a szüzesség kategóriájához nem tapadt hozzá szorosan valamiféle erkölcsi vagy morális eszménykép, mi most azt mondhatnánk, sokkalta inkább tárgyiként kezelték, azonban ez sem fedné teljes mértékben a valóságot, így inkább úgy fogalmazhatunk, hogy a szüzesség elvesztésének pillanata a hétköznapi gyakorlat jelentéktelenebb részét képezte. Ennek talán az lehetett az oka, ahogyan a trójaiak az istenekkel való viszonyban pozícionálták magukat. Ezt a viszonyt egyfajta kettősség jellemzi, hiszen egyrészt – mint ahogy ez az alteritás diszkurzusában természetszerű –¹⁰ az élet minden területét áthatotta az istenek tevékenykedése, a mindennapok történetrendszerei az isteni akarat függvényében léteztek. Másrészt viszont egy igen sajátos ellenállás figyelhető meg az emberek részéről az istenekkel szemben.

Az emberi élet nagymértékben szertartásfüggő, s mint ahogy azt az antik mitológia kapcsán megtapasztalhattuk, az istenek korántsem megközelíthetetlen lények, hanem emberszerűek, talán túlságosan is, ez a túlzó emberszerűség pedig sokszor válik kicsinyességgé. Talán emiatt lehetséges a trójai ember számára az, hogy ilyen ellenálló pozíciót vegyen fel adott esetben valamelyik kényeskedő, kicsinyes istennel szemben. A szüzesség elvesztésének folyamatában is ez a lázadó gesztus artikulálódik, amikor Creusa visszaemlékezésében a következő elbeszélést adja Laviniának. „Majd éppen kívárvuk, míg közülünk valakire kedvük kerekedik, a szexuális támadásokat nem jegyzi a Végzet, hát legalább hamvas ne legyen már az églakók rabolta gyümölcs.”¹¹

Az istenek cselekedetei és viselkedésük, illetve bizonyos szövegelemek (például az Alvilágba való alászállás, melyben Sibilla és Charon személye nem éppen isteni eredetet sejtet, sokkal inkább valamiféle ókori kétes üzleti ágazat működtetésének gondolatát veti fel az olvasóban) a befogadóban sokszor már-már azt az érzetet keltik, hogy az istenek létezése megkérdőjelezhető, vagy legalábbis néhány ponton mindenképpen kifogásolható. Az ilyen irányból történő olvasás is érdekes dolgozatokat eredményezhet, azonban én jelen tanulmányban nem kívánok ezzel a kérdéskörrel mélyrehatóbban foglalkozni. Élnek azonban néhány olyan példával, amelyek ezt a szkepszist bizonyos szövege-

¹⁰ Bókay Antal: *Bevezetés az irodalomtudományba*. Budapest, Osiris Kiadó, 2006. 23–41.

¹¹ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000995&secId=0000095328&mainContent=true&mode=html> (Letöltve: 2018. 02. 10.)

lemek által felerősítik. „[...] olyan sok itt az égilakók családtagja, hogy mindenkre nem lehetünk tekintettel.”¹² Ezek a megnyilvánulások természetesen nem a harag által vezérelt vélekedések, sokkal inkább egy ironikus beállítódás vetületei, így például a következő szövegrész is ilyen ironikus alakzat mentén interpretálható. „Itt annyi csoda van, hogy eggyel több nem is számít, majd a két gyerek szerez megbízható híreket, aztán, ahogy jöttek, eltűnnek, hisz épp csak leszálltak mennyei otthonukból rokonlátogatóba.”¹³

A trójai ifjak fejlődésének egy utolsó lényegi eleme, amelyet kiemelek, egy olyan nyelv használata, amely egyszerre beavatottá és kirekesztetté tesz egyben. Minden fiatalnak el kell ugyanis sajátítania valamiféle virágnyelvet, amely túlmutat a társadalomban használt sztenderdeken. Ez a nyelvhasználat egyrészt beavatottá tesz, hiszen egy olyan mikroközösség körébe csatolja erőteljesen az egyént, amely közösségbe – mint ahogy azt már az előbbieken említettem – a létrátlanok és a nem trójaiak sosem tartozhatnak. Ez a nyelv létrehoz tehát a nagy közösségen belül egy kisebb csoportot, melynek alapvető célja a hatalom megtartása és teremtése, illetve a szokásrendszer továbbörökítése, valamint annak a kategóriahalmaznak a meghatározása, amely a társadalom többi tagjához, a létrátlanokhoz eljuthat. Másrészt pedig kirekeszt, ugyanis éppen ettől a nagy társadalmi közösségtől távolítja el a kisközösség tagjait. „Persze a kettős nyelvhasználat nem tette egyszerűvé a társadalmi érintkezéseinket.”¹⁴ Ennek a nyelvnek az átadója pálcás Doroé, akinek számos értelemben van központi szerepe a műben. Doroé az ifjakban való másodlagos nyelvteremtés által a fiatal identitás kiemelkedő fontossággal bíró formálója, s egyúttal egyfajta szubjektumteremtő funkciója is van.

A latin nép a trójaiakkal ellentétben nem rendelkezik stabilnak mondható identitással, a formálódás stádiumában vannak, népcsoportonként eltérő szokásrendszerrel, illetve más és más isteneket emelnek kitüntetett pozícióba. A népek életének közös metszete tulajdonképpen egy mitológiai utalás, amely valamelyest előkészíti a terepet Creusáék számára. Ami talán a legfontosabb különbség a frígek és a latinok között, hogy míg a latinok egy megszokott időtapasztalatot elsajátítva a jelenben élnek, addig a trójaiak számára a latinok jelene már az ő jövőjük, így tulajdonképpen az álmodott birodalom kiépülése a latinoknál nem önérdék, hanem a trójai identitás kiterjesztése, s így a latinok

¹² <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000995&secId=0000095328&mainContent=true&mode=html> (Letöltve: 2018. 02. 10.)

¹³ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000995&secId=0000095328&mainContent=true&mode=html> (Letöltve: 2018. 02. 10.)

¹⁴ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000995&secId=0000095328&mainContent=true&mode=html> (Letöltve: 2018. 02. 10.)

földje, amely az érkezésig a viszonylagos béke terepe, szintén Trója feldúlt, háborúval átítatott lelkületének a kiterjesztésévé válik. Az identitás kiterjesztésének szándékát nagyon jól szemlélteti Creusa kijelentése, miszerint „[...] megkezdődik Itália történelme.”¹⁵ Nem egy belső, latin meghatározás, illetve nem egy retrospektív történetírás adja tehát meg a kezdőpontot, hanem a jövő ismerete alapján egy még kívülállónak tekinthető, ám a jóslat szerint belsővé váló ember.

Identitások rétegződése

Ha *A pillanatban* fölbukkanó szereplők identitását vizsgáljuk, mindenképpen azt mondhatjuk, hogy Creusa karaktere a legkomplexebb, szubjektumának vizsgálata többféle elemzési utat adhat. Creusa komplexitása akkor válik a legérdekesebbé, illetve akkor kezd el teljes mértékben kiforrni, miután Aeneas a Dardán Főkapunál meghal. A Dardán Főkapu így egyértelműen metaforává válik, az utazás, a kaland megkezdődésének metaforájává, illetve azáltal, hogy a *Kegyessaty*a halála után Creusa integrálja az Aeneas-profil, ennek a kevert szubjektum működésének is az említett motívum adja a kezdőpontját. Minde mellett persze számos többletjelentést társíthatnánk még ehhez a motívumhoz, mint például Trója és Aeneas szempontjából a végpontot, vagy valamiféle játék kezdetét, ha Creusa perspektívájából közelítünk.

Számunkra azonban mégis az a legfontosabb, hogy itt kezdődik Creusa története, pontosabban Creusa-Aeneas története, s Creusának ettől a ponttól van lehetősége arra, hogy korlátolt mértékben, de saját kezébe vegye sorsának irányítását. Azonban ez mégsem lesz teljes mértékű felszabadulás számára, ugyanis egyrészt mindvégig köti személyét a trójai hagyomány és a mitológia-hordozás, mitológiateremtés, másrészt pedig determinálja és korlátok közé szorítja személyének kiteljesedését, felnőtt, női identitásának megképződését az Aeneas-profil. Így, amit Creusa-Aeneas a hétköznapi szituációkban, de ami talán még ennél is fontosabb, a magánéletben – néhány kivételtől eltekintve – képvisel, az a folyamatos látszat fenntartása, illetve a folyamatos alkalmazkodási kényszer. Ebben az esetben pedig nem pusztán az identitásformálódás, a szubjektum összetétele és a személyes akarat kiterjesztése válik ingatag és kérdéses tényezővé, de az önmegismerés is jelentős probléma lesz. Hiszen egy olyan identitásképződéssel lesz dolgunk, amelynek központi elemeit az idegen-

---

¹⁵ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000995&secId=0000095328&mainContent=true&mode=html> (Letöltve: 2018. 02. 10.)

ségtapasztalat és a másságon keresztül formálódni próbáló azonosság képzik.¹⁶

Mint ahogy az egész regényben, úgy Creusa személyének esetében is számos alkalommal megfigyelhető egyfajta kettősség, amely lényének alapvető sajátosságaként tűnik fel az olvasó előtt. Ez a kettősség már rögtön születése pillanatában létrejön a „kettős vér” által, hiszen Hecuba vére és az áldozati vér egyszerre keveredik az újszülött testén. A legérdekesebb kettősséget azonban mégis akkor kapjuk, ha Creusát párhuzamba állítjuk Eszkiesz istennővel.

Eszkiesz Vénusz istennő ikertestvére, aki külsődlegesen teljes mértékben azonos Vénusszal, csupán a hajuk színe különbözik. Amikor Jupiter Eszkiesz létrejötté után kijelenti, hogy a tökéletes szépség nem tűri önmaga kettőzését, tulajdonképpen Eszkiesz létének jogosultságát kérdőjelezi meg. Így teljes mértékben érthető, hogy azok istenévé válik, akik nem kellene vagy akik feleslegesek. Ezt a titulust Ananké (Sors, Végzet) adja számára. Az alábbiakban pedig lássuk, hogy milyen azonosságok figyelhetők meg közte és Creusa között. Eszkiesznek meg kellene halnia, de nem hal meg, ezen a ponton máris találhatunk egy azonosságot. Nincs arca, nincsen teste, nem láthatja senki, mint ahogy konkrét és kézzelfogható módon Creusának sincsen olyan arca, amely egy saját identitás alapvető struktúrája lenne, ahogy metaforikus módon elgondolva nincsen teste sem, identitásának azokat az elemeit, amelyek klasszikus módon személyének fundamentumát képeznék, néhány kivételtől eltekintve nem tapasztalhatja meg senki sem.

Eszkiesz neve a következő grammatikai formációból tevődik össze: *ez ki ez?* Ez a szerkezet mutató névmásokból és kérdő névmásból áll össze, és a megismerésre irányul. Az irányultság végpontja azonban nem lesz megismerés, mivel a kérdésre nem születik válasz, így maga a kérdés rándul össze névvé. Eszkiesznek tehát a klasszikus értelemben nincsen sem arca, sem neve, így azonban identitása sem lehet.¹⁷ Személyének funkciója egy meghatározott külsődleges akarat beteljesítése, amely külsődleges, determinált akarattal Creusa esetében is találkozhatunk, így neki sem lesz lehetősége arra, hogy belső személyéből fakadó identitása létrejöjjön.

Ezen párhuzamok mentén Creusa és Eszkiesz egylényegűnek tekinthetők, karakterükkel kapcsolatban az elfelejtődés, a ki nem mondás válik lényegi elemmé. Creusa az esetek többségében identitását feladja az Aeneas-profilal szemben, s ezt az idő múlásával már természetesnek veszi. Jó példa erre

¹⁶ Fehér M. István: „A tiszta önmegismerés az abszolút más létben, ez az éter mint olyan...” (*Idegenségtapasztalat mint az önmegismerés útja és közege*). In: Bednánics Gábor, Kékesi Zoltán, Kulcsár Szabó Ernő (szerk.): *Identitás és kulturális idegenség*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 11–32. 21.

¹⁷ Az identitás két alapvető ismertetőjegye az arc és a név.

a szövegből az a rész, amikor a történetmondások alkalmával Lavinia Creusa-Aeneastól Creusa felől érdeklődik, a nő feszültté és ingerültté válik, és folyamatosan háttérbe akarja szorítani „eredeti” személyiségét, fel akarja tehát oldani identitáshalmazának ezt a részét.

Creusa személye e sok lehetséges elemzési perspektíva ellenére mindenképpen kívánja azt, hogy valamely konkrét mezőben is meghatározzuk, amely mentes a szétszalazódástól. Ebben azt esetben azt mondhatjuk, hogy ő egy trójai-történeti narratíva legerőteljesebb hordozója, s ennek a *hordozó-létnek* az alapvető sajátosságai sohasem kérdőjeleződnek meg benne. Nem engedi meg, hogy az elsődleges Creusa-identitás felülkerekedjen a Creusa-Aeneas narratíván, sőt, míg az utóbbi *én* folyamatosan épül, addig az előbbi ezzel párhuzamosan rombolódik. A trójai-történeti narratívát csak Aeneasként tudja képviselni, Creusának mint az elsődleges identitás hordozójának, alá kell rendelődnie Aeneas szerepének. Ez a folyamat csak akkor lehet zökkenőmentes, ha Creusa feladja egy ideális *én-mag* elgondolásának lehetőségét, s ehelyett az *ént* egy tagolt entitásként tételezi, amelyet az egymást leváltó és módosító szerepek generálnak. „Az ember középpont-nélkülisége kizárja az én önmaga általi megismerhetőségét is, mely én éppen a saját önmegalkotása során végbemenő folyamatos korlátemelésből és korlátáthágásból keletkezik.”¹⁸ Ilyen szempontból tehát azt állapíthatjuk meg, hogy bármiféle önmegismerés kiindulópontja csak is a máslet lehet,¹⁹ és ezt a megállapítást támasztja alá Nietzsche tükör-hasonlata, miszerint, ha az ént önmagában akarjuk szemlélni, csak annak öntőformáját markolhatjuk.²⁰

Igen kevés alkalommal, de előfordul, hogy a Creusa-identitás freudi ösztönszerűségként próbál előtörni főként a szexuális határhelyzetek esetében. Ilyenkor Caieta az, aki megakadályozza, hogy bármiféle „baj” történjen, ha ő nem lenne, régen összeomlott volna a Creusa-Aeneas identitáskomplexum. Ilyen tekintetben felmerülhet bennünk az a kérdés, hogy ki is valójában az a személy a műben, akire főhősként tekinthetünk. Hiszen ezekben a határhelyzetekben mindig Caieta az, aki cselekszik, illetve az ő feladata, hogy fenntartsa az Aeneas-profilt és visszaszorítsa az olykor előtörni vágyó Creusa-identitást. Ebben a tekintetben viszont Caieta is alárendelődik a feladatának. Saját személyiségről az ő esetében is nehéz lenne beszélnünk, ezt alátámasztja az a szö-

¹⁸ Wolfgang Iser: *A fiktív és az imaginárius*. Ford. Molnár Gábor Tamás. Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 111.

¹⁹ Fehér M. István: „A tiszta önmegismerés az abszolút másletben, ez az éter mint olyan...” (*Idegenségtapasztalat mint az önmegismerés útja és közege*). 13.

²⁰ Friedrich Nietzsche: *Morgenröte*. In: Karl Schlechta (szerk.): *Werke I*. München, 1977. 1172.

vegrész, amelyben megtudjuk, hogy maszkja alatt is maszkot hord. Ebből a szempontból az ő „főhős” szerepe is kérdésessé válik.

Caietának Creusával való szerepe kettős, amely a teremtés-rombolás aktusában manifesztálódik, hiszen egyrészt egy erőteljes mitológiaépítés folyik, illetve az emlékek védelmezése, másfelől pedig idővel ezeknek az emlékeknek, valamint az erős mitológiai meghatározottságnak az elkoptatása, hiszen megtörténik annak felismerése, hogy az új létrejövete csak a másik részleges megszűnése árán lehetséges, ugyanaz a Trója nem épülhet fel újra. Ennek a felismerésének Doroé karaktere lesz az elmélyítője, aki a trójai-történeti identitás egyik legfőbb megalapozója, létrehozója, ugyanakkor az ebbe vetett feltétlen hit lerombolója is, az eszme tárgyiasítója. Doroé tehát, ha úgy tetszik, egyszerre szubjektumformáló és szubjektumromboló, illetve a Dardán Főkapu is egyszerre jelöli ki Creusa számára az Aeneas-profil használata alatt való létet, majd a trójai-történeti identitás feloldásával a Creusa-identitás előtörésének lehetőségét szimbolizálja, így keretozve a művet. Ez a Creusa-identitás azonban már nem lehet teljes értékű, mivel megfosztatik azoktól az alapkövektől, melyeknek letételére Creusa ifjúkorában, a trójai lét idején került sor. Az Aeneas-profilról megszabadult Creusa-identitás számára az emlékek által konstruált mítosz védelme, és a *háttérben-lét* válik alapvető sajátossággá.